

V.

Sjælandske Landemodesakter fra 1776 til 1783.

Efterfølgende Stykke er for mange Aar siden meddelt os af afd. Pastor J. Chr. R. Lund efter Udby-Ørslev Præsteembedes Kaldsbog, men er ved tilfældige Omstændigheder blevet henliggende ubenyttet. Naar det nu fremdrages, da er den nærmeste Anledning den, at ovennævnte Pastor Lund i Udby (en lille, stille Mand af et saare venligt Væsen, der ikke var uden Interesse for vort kirkehistoriske Selskab, hvilket han viste ved oftere at tilstille det mindre Meddelelser fra sit Præstearkiv) var en Søn af den Hr. Ludv. Mich. Lund, fra hvem foranstaaende Optegnelser fra Brande tildels stamme. For Resten fortjene disse Landemodesakter vel i sig selv nok Meddelelse, da de indeholde adskilligt, der er betegnende for Tiden i kirkelig Henseende. — Det vil erindres, at i Aaret 1776 var Hr. Ludv. Harboe Sjælands Biskop; i sin Alderdom

fik han 1782 sin Svigersøn Dr. Nic. Ed. Balle til Medhjælper, og denne blev Sjælands Biskop, da Harboe døde den 15de Juni 1783.

Acta Synod: Dionysii 1776.

Monita episcopi.

1. Der indløber Tid efter anden Klage, at nogle unge Mennesker, som efter deres Confirmation komme til andre Menigheder, findes dels vankundige i deres Christendom, dels at de ej kan læse i Bog. Som nu saa vel den allernaadigste Forordning om Confirmationen, som og — og det særdeles — en Lærers Embede og Samvittighed vil forpligte ham til med Glæde at iagttage den Lejlighed, ham især til den Tid gives, med al Flid og Nidkjerhed at antage sig selv deres Undervisning, som melde sig til Confirmation, og paa deres Side at gjøre deres yderste Flid til deres Oplysning om Gud, saa vil der og nøje paasees, at de Unge lære rigtig at læse i Bog, og paa det Biskoppen kan have Efterretning, om Nogen, der antages til Confirmation, skulde findes ej at kunne læse i Bog, saa ville Provsterne tilsige Præsterne ved hvert Aars Udgang at tilsende dem deres Navne, som ere ukyndige i Boglæsning, da tillige maa tilkjendegives Personernes Alder, samt Aarsagen, hvorfor de ej have bragt det saavidt i denne magtpaaliggende Sag; hvilken Beretning jeg da forventer mig tilstillet af D^{nis} Præpositis.

2. Endskjøndt det tilforn er blevet meldet, saa gjentages det dog herved, at Skoleholdere, naar et Degnekald bliver vacant, ikke skal rejse ind til Biskoppen for at ansøge det, men blive ved deres Skole, efterdi de ved en skriftlig Ansøgning kan udrette det Samme, da de ellers foruden deres Embedes Forsømmelse sætte sig i ufor nødne Bekostninger.

Acta Synod: Joh: 1777.

1. Cancelli-Skrivelse af 25de Jan: 1777 til Biskoppen, at den af Hr. Høyer i Reersløf begangne Forseelse i at

vie en Under-Officier uden foregaaende Lysning af Prædikestolen kunde ham for denne Gang eftergives, dog at han derfor tilrettesættes.

2. Kongel: Rescript af 19de Febr. 1777 til Biskoppen med Gjenpart af en samme Dag udfærdiget Bevilgning for Kammerhere Robert Tuite og Christopher Mac-Evoy med flere fra de danske Americanske Eylande til Kjøbenhavn ankomne af den Engelske Roman-Catholske Kirke, at saavel disse, som de herefter fra Tid til anden af samme Religion ankommende, maae i Kjøbenhavn holde deres egen Præst og Gudstjeneste, dog under visse Vilkaar og Indskrænkninger.

3. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 8de Marts 1777, at Sognepræsten Hr. Buch i Spjellerup var forundt beneficium paupertatis og fri Procurator til at indtale sin Ret hos sine Sognefolk, der nægte ham Tiende af Kalkunske Høns.

4. Kgl: Rescript til Stiftøvrigheden af 16de Julii 1777, at Kammerherre v. Munthe af Morgenstjerne maa lade Hammer Kirkelade nedrive, imod at han igjen opbygger et nyt Huus, hvoraf Kirken skal nyde ligesaameget i Afgift, som hidtil af Kirkeladen.

Monita.

1. Da de iblandt menige Mand brugelige Trolovelsesgilder anses at være meget skadelige for Staten formedelst de Bekostninger, som derpaa anvendes, og den Uorden, som derved foregaar, saa er det bleven bragt i Forslag og i den Anledning gjort Forespørgsel hos alle Bisper, om det ikke var det bedste Middel til reent at ophæve al den Uorden, naar Trolovelserne selv blive afskaffede under visse Vilkaar, hvilke skulle bestaa deri, at naar et Par Folk herefter ville troloves, skulle de begge tillige med deres Forløftere indfinde sig hos vedkommende Præst og give ham deres Forsæt tilkjende, da Præsten, isteden for al anden hidtil brugelig Ceremonie og Gilde, alene skulde antegne dem som Trolovede i Ministerialbogen, og ligeledes lade Forloverne, som sædvanlig, skrive deres Navn derunder, hvorimod de Trolovede havde at betale baade Præst og Degn, hvad dem

med Rette tilkom, som nu vil være at fastsætte, hvad en Borgermand i Kjøbstæden, og en Gaardmand, Huusmand og Indsiddler paa Landet, samt og de, som paa begge Steder ere af bedre Vilkaar og Omstændigheder, bør at betale ved denne Indskrivning, saa ville Dⁿⁱ Præpositi herover med første indsende deres Betænkning.

2. Det findes fornødent, at naar Nogen herefter vil indsætte i Enkekassen, der da tillige med Begjeringen maae følge en Sundheds-Attest for den Mand, som indsætter, eller for hvis Hustru der indsættes.

Acta Synod: Joh: 1778.

1. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 25de Oct 1777 med Gjenpart af den Kammerherre Tuite med flere vestindiske Undersaatter af den Roman-Catholske Religion forundte Bevilgning at oprette en Skole i Kjøbenhavn, for deri at lade deres Børn undervise i den Rom: Catholske Religion, dog alt under visse Vilkaar.

2. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 11te Sept. 1778, at Bastian Hansen af Ørslef, som formedelst Mangel af et vist Opholdssted har over Aar og Dag forsømt Herrens Bord, maa, uden at udstaae Kirkens Disciplin, til privat Absolution og Communion antages.

3. Cancelli-Skrivelse til Stiftsøvrigheden af 3die Oct. 1778, at det maa tillades Provst Hammer i Herlufsholm for vedkommende Oberret at paaanke en over ham i Anledning af en gjort Brændeviins-Inquisition af Birkedommer Hald afsagt Dom, og at ham dertil er forundt Beneficium paupertatis og fri Procurator.

Monitum.

Da det er saa magtpaaliggende en Sag med Børnenes Underviisning og Skolegang, som aldrig nok kan drives paa, saa ville vi tillige befordre Sammes Drift, naar Provsterne ifølge Forordningens Bydende af 23de Jan: 1739, Art. 16, i det mindste eengang aarlig besøge Skolen, for saavel at erfare Skoleholdernes Underviisnings Maade, som og om Børnene holdes flittig til Skolen, samt hvorledes de fremmes i Læsning i Bog og den saliggjørende Guds Kund-

skab, hvilket vil være flittige Skoleholdere til Opmuntring, som det og kan blive Anledning for Forældrene, der ere forsømmelige, at lade deres Børn komme i Skolen. Hvorledes Provsterne nu have fundet det i hver Skole, derom ønsker jeg at vorde underrettet, naar mig aarlig tilmeldes, hvorledes Menighedens Tilstand ved deres Visitatser er befunden.

Acta Synod: Joh: & Dionys: 1779.

1. Cancelli-Skrivelse til Stiftsøvrigheden, at Hr. Brink i Kundby maae lade det gamle Blye nedtage af den ham tilhørende Oddens Kirke og samme igjen med godt Steentag belægge.

2. Admiral: og Commissariats Skrivelse til Biskoppen med Anmodning at udnævne 4 Præster til den eqviperende Esquadre.

3. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 6te Marts 1779 om at give Sognepræsten i Dalby, Hr. Schousboe, en alvorlig Irettesættelse, fordi han uden Regimentets og Compagniets Consens har trolovet en ved det norske Livregiment staaende Grenadier, nemlig Henning Christensen, der var Friemand paa Landet.

4. Admiralitets og Commissariats Skrivelse af 28de Maj 1779 med Anmodning om at udnævne endnu 2de Præster til den eqviperende Escadre.

9. Kongeligt Rescript til Biskoppen af 22de Sept: 1779, at Dorthe Henriksdatter og Karen Clauses, 2de Huusmænds-Koner af Tystrup Sogn, maae med at betale 1 Rd. hver til Sognets Fattige afsone den af dem begangne Forseelse, med at lade et Sold omgaae, i Tanke derved at opdage et forøvet Tyveri.

Monita.

1. Ligesom Provsterne aarligen indsende Beretning om Præstegaardenes Tilstand, saa vil det og være fornødent, at det Samme skeer i Henseende til Degneboliger, enten de ere indfrieede fra Enkekassen, eller ikke, og tillige ville De tilholde Degnene, hvis Boliger findes at væve brøstfældige, forsvarlig at istandsætte samme.

2. Som det fornemmes, at en og anden Degn, efter eget Behag, vælger Psalmer at synge, saa bør det ingenlunde tilståedes; men Degnen bør holde sig Ritualet efterrettelig i det Stykke, og synge de Psalmer, som til hver Søndag ere bestemte.

Acta Synod: Johann: & Dionysii 1780.

1. Kgl. Rescript til Biskoppen af 17de Novbr. 1779; at Hr. Alexander Holm, Præst ved den Danske Menighed i London, som er bortrejst fra Menigheden uden Tilladelse, med videre, maae ikke befatte sig videre med det ham hidtil betroede Embede, men at Menigheden maa træde til et nyt Præste-Valg.

2. Kgl. Rescript til Biskoppen af 26de Novbr. 1779, at Rasmus Knudsen og Hustru Maren Pedersd: af Ørslev Sogn paa Vordingborg Amt maae, formedelst Afhold fra Nadverens Sacramente, for Kirkens Disciplin være befriede.

3. Kgl. Rescript til Stiftsøvrigheden af 8de Marts 1780, at Hs. Majestæt haver forundt Indvaanerne af den Engelske Nation og reformeerte Religion i Helsinger Bevilgning, at naar Nogen af dem der paa Stedet ved Døden afgaaer, maae de begraves med samme Ceremonier, med hvilke Hs. Majestæts egne Undersaatter af den Lutherske Religion blive begravne, dog at de deraf ei maa tage Anledning til at begjære andre Udvidelser i de dem forundte Friheder.

4. Kgl. Rescript til Biskoppen af 25de Marts 1780, at Mogens Pedersens Søn Jens i Ølstykke, som bestandig er sengeliggende, maa hjemme i Huset i Nogles Overværelse, confirmeres, og derefter deelagtiggjøres i Alterens Sacramente.

5. Kgl. Rescript til Stiftsøvrigheden af 10de Maj 1780, at Christiane Johansdatter af Øverød, som haver erhvervet Skilsmissedom over hendes undvigte Mand, Bager Jens Michelsen, maa indlade sig i Ægteskab med Bagersvend Jesper Hinse, af hvem hun, omtrent 3 Aar efter at hendes Mand har været borte, men dog førend Skilsmissedom er falden, er bleven besvangret.

6. Dispensation af 24de Maj 1780 til Trolovelses Op-hævelse mellem Ane Olsdatter af Tikjøb Sogn og Under-Officeer Andreas Richard, med Tilladelse til nyt Ægteskab paa begge Sider.

7. Cancelli-Skrivelse til Stiftøvrigheden af 10de Junii 1780 med Confirmation paa de af de Ældste ved den danske Menighed i London forfattede Articler til bedre Orden ved Kirken og dens Midlers Bestyrelse.

Monitum.

Det, som ved Rescriptet af 7de Januar 1741 er blevet anbefalet, nemlig, at der altid, baade i Kjøbstæderne og paa Landet, skal skrives Dagen forud, bør nøje efterkommes; dog kan det ikke nægtes dem, som det i bemeldte Rescript 5te Art. er tilladt, nemlig en distingveret Person med Familie, samt højgamle, højsvangre og svage, at de før Prædiken tages til Skrifte, naar de kun indfinde sig saa betids om Morgen, at derover den i Loven bestemte Tid, Guds-tjenesten skal begynde paa, og som ej af Nogen, efter eget Tykke, bør forandres, ikke vorder opholdt.

Acta Synod: Joh: & Dionys: 1781.

1. Kgl. Rescript til Biskoppen af 21de Febr. 1781, at samtlige Præster ved de danske Menigheder i Kjøbenhavn skal efter Paaske førstkommende af Prædikestolen be-kjendtgjøre, at 1ste Advents Søndag skal gøres Begyndelse med den nye anbefalede Psalmebogs Brug ved den offentlige Gudstjeneste.

2. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 17de Marts 1781, hvorved tilmeldes, hvad Kjøbenhavns Magistrat er blevet rescriberet angaaende noget vist, som Kirkebetjentene ved Hellig Geistes Kirke af de i deres Sogne boende Jøde-familier aarlig skulde tillægges.

Monitum.

Endskjøndt det formodes, at ingen Degn, som kjender den Pligt, han er sin Sognepræst skyldig, vil vise sig uvillig at forevise eller levere sin Læsnings-Bog, naar det af

Præsten forlanges, saa findes det dog fornødent dette til enhver Degns Efterretning at erindre.

Biskoppen beder Provsterne anmode Herredsbrødrene om at række Magister Holst, Rector ved Vordingborg Skole, Haanden med en godvillig Gave i hans beklagelige Omstændigheder, dels i Henseende til Legems Helbred, dels i Henseende til lidte Skade ved Ildebrand.

Acta Synod: Joh: & Dionysii 1782.

1. Kgl. Rescript af 16de Jan. og 13de Febr: 1782 angaaende 2de Ægteskabers Ophævelse formedelst Mændenes Straf, da den Ene, navnlig Peder Jørgensen af Storehedinge, er dømt for Drab paa sit eget Barn, den Anden, nemlig Jens Pedersen af Tikjøb, er dømt til Fæstnings-Arbejde paa Livstid, og begges Qvinder tilladte at gifte sig igjen.

2. Kgl. Rescript af 13de Febr: 1782 angaaende Collectbøgers Ombærelse i Kjøbstæderne og paa Landet til en Luthersk Kirkes Opbyggelse paa St. Thomas i Vestindien.

3. Kgl. Rescript af 21de August 1782 ang. Repartition paa Kirkerne i Sjælland, som staa under Stiftsøvrighedens Direction og Stiftsskrivernes Inspection, hvad Enhver efter sin Evne skal laane og forstrække Præstø Kirke til dens Reparation.

Monutum.

Naar Nogen i Embeds-Sager vil tilskrive S. T. Hr. Biskoppen, da bliver Udskriften paa Brevet allene denne: Til Biskoppen over Sjællands Stift.

Velædle Hr. Peder Atke, hidtil Amanuensis hos Her Biskoppen, nu Stiftsskriver i Sjælland, blev formedelst hans Accuratesse med Præste-Enkekassens Regnskaber i 10 Aar tilstaaet af Landemodet en Gratification af bemeldte Casse paa 600 Rdl.

Acta Synod: Johann: & Dionysii 1783.

1. Kgl. Rescript til Biskoppen af 11te Decbr. 1782, at Studiosus Broder Feddersen maa være tysk personel Capellan ved Garnisons Menigheden i Kiøbenhavn, uagtet han

ikke haver taget Examen theologicum; men at de, som i Fremtiden kaldes til Capellaner ved bemeldte Menighed, skal i Forvejen have taget Examen theologicum.

2. Kgl. Rescript af 19de Febr. 1783 til Biskoppen, at den nye Kirke-Psalmebog næstkommende 1ste Advents-søndag skal indføres overalt i Kjøbstæderne.

3. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 15de Marts 1783 med Gjenpart af en under 12te Marts udfærdiget Kgl. Bevilgning, hvorved det er de her i Staden boende, som staae i Samfund med det Evangeliske Brødre-Unitet, tilladt, naar de beviislig søge Kirkerne og der communicere, at have et Sted, hvor de til fælles Opbyggelse kan komme sammen.

4. Cancelli-Skrivelse til Stiftsøvrigheden af 29de Marts 1783, hvorved udbedes dens udførlige Betænkning ang. Caffedrikken iblandt Almuen paa Landet, forsaavidt Sjellands Stift angaaer. (I Aaret 1783 udkom Forordningen angaaende Overdaadigheds Indskrænkning i Bondestanden).

5. Cancelli-Skrivelse til Biskoppen af 17de Maj 1783, at Lars Pedersen af Gadstrup, som er stum, men skriftlig skal kunne gjøre Rede for sin Christendom, maa hjemme i Huset confirmeres, og derefter til Alterens Sakramente antages.

Monitum.

Omendskjøndt den engang indførte Catechismi Forklaring ved ofte igjentakne kgl. Befalinger er paalagt at skulle bruges i Skolerne, erfares dog paa mange Steder, at man betjener sig af andre Lærebøger, eller af et mindre, saa kaldet Udtog, for at føje de Unge, som gjerne ville slippe let igjennem. De kjære Brødre ville derfor ihukomme, at dette er længst forbudet ved Cancelli-Skrivelse af 8de Oct. 1768, publiceret i samme Aars Synod: Dionys:, efter hvilken Biskoppen haver maattet tilholde Vedkommende ikke at betjene sig af andre end den engang anordnede Forklaring. Heraf følger da:

1. at Præsterne maae lægge denne og ingen anden til Grund for deres Confirmation; men jeg haver den Tillid til mine Ordensbrødre, at de selv retteligen paadømme, hvilke Stykker i Bogen de tungnemmede og forsømte Børn

kunne spares for at lære udenad, imod at de anvende større Flid paa de Stykker, som indeholde Troens og Pligternes Lærdomme, ligesom jeg ikke heller tvivler paa, at jo de kjære Brødre ved Eftersyn i Skolerne ville drive bestandigen paa Ungdommens tilbørlige Underviisning, samt ved idelig Catechisation befæste og formere den Kundskab hos de Ældre, som før er nedlagt hos dem.

2. at Degne og Skoleholdere bør holde sig til den anordnede Forklaring, hvilken de maae søge at gjøre ret forstaaelig for de Eenfoldige, dog uden at besvære dem med med noget Tillæg af skrevne Spørgsmaal. Iøvrigt skulle de efterkomme uden al Modsigelse, hvad deres foresatte Sognepræst paa Embeds Vegne befaler dem i Henseende til Ungdommens Underviisning, og have de Tvivl derom, maa det dog ikke være dem tilladt at tviste med ham; men i saadant Tilfælde skulle de sømmeligen adspørge Provsten, som, naar han ei selv kan faae det afgjort, nærmere raadfører sig med Biskoppen. Hvad da Biskoppen eragter, vil blive en Regel for alle Vedkommende.
